

Journal of Education Studies

Volume 3
Issue 3 3-4 (Apr-July 2516)

Article 7

1-1-1973

สภาพการฝึกหัดครูในประเทศไทย

ประยูร ศรีประสาธน์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

ศรีประสาธน์, ประยูร (1973) "สภาพการฝึกหัดครูในประเทศไทย," *Journal of Education Studies*: Vol. 3: Iss. 3, Article 7.

DOI: 10.58837/CHULA.EDUCU.3.3.18

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol3/iss3/7>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

สภาพการฝึกหัดครูในประเทศไทย

ประยูร ศรีประสาธน์

ความนำ

จากการที่ผู้เขียนได้มีโอกาสไปร่วมสัมมนา เรื่องการฝึกหัดครูในประเทศไทยที่สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติจัดขึ้น ณ โรงแรมสมิหลา จังหวัดสงขลา ในระหว่างวันที่ ๒๓-๒๗ สิงหาคม ๒๕๑๕ นั้น ผู้เขียนได้มีโอกาสรับฟังแนวความคิด ข้อโต้แย้ง และข้อสนับสนุนเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการฝึกหัดครูในประเทศไทยมาอย่างมาก ผู้เขียนเองไม่อยากจะให้อธิบายเหล่านั้นกระจายหายไปพร้อมกับการประชุม ฉะนั้น จึงจะขอนำเอาความคิดเห็นที่ผู้เขียนเห็นว่าสำคัญมาเสนอและคิดต่อเพิ่มเติมในทัศนะของผู้เขียน

อนึ่ง ขอชี้แจงไว้ ณ ที่นี้ก่อนว่า บทความที่นำเสนอนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับบทสรุปรายงานการสัมมนาเรื่องดังกล่าวที่สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติจะต้องจัดทำต่อไปแต่อย่างใด บทความนี้เป็นความคิดเห็นที่ผู้เขียนเขียนขึ้นจากความรู้ที่ได้รับจากการสัมมนา แล้วเสริมต่อด้วยความคิดเห็นของผู้เขียน บทความนี้จึงอาจจะไม่ตรงกับบทสรุปดังกล่าว ที่จะจัดทำขึ้น

แนวคิดจากการสัมมนา

ความรู้และข้อคิดเห็นที่ผู้เขียนได้รับจากการสัมมนา จะขอแบ่งออกเป็นเรื่อง ๆ ได้ดังนี้

๑. ปัญหาการขาดแคลนครู ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการฝึกหัดครูที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ มีสาเหตุมาจากการขาดแคลนครูเป็นสำคัญ การขาดแคลนครูดังกล่าวนี้

ขาดแคลนทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ แต่การขาดแคลนครูด้านปริมาณนั้นมีมากมายเหลือเกิน ซึ่งมีช่องทางแก้ไขได้มากกว่าการขาดแคลนด้านคุณภาพ ดังนั้น การเน้นหนักในการแก้ไขจึงเป็นไปในทางเพิ่มจำนวนครูให้เพียงพอับความต้องการ หน่วยงานต่างๆ ที่ทำหน้าที่ผลิตครูจึงต่างเร่งรัดและขยายการดำเนินงานภายใต้ความรับผิดชอบของตน จนทำให้เกิดระบบการฝึกหัดครูมากมายหลายระบบ ทั้งระบบการฝึกหัดครูในสถาบันฝึกหัดครู (อันได้แก่การเรียนหลักสูตร ปกศ. ปกศ. สูง กศบ. หรือปริญญาตรีทางการศึกษาอื่นๆ) และการฝึกหัดครูนอกสถาบันฝึกหัดครูเพื่อรับประกาศนียบัตรครูต่างๆ เช่น ปป. ปม. พม. วอ. ฯลฯ หลักสูตรประเภทหลังมัธยมเป็นหลักสูตรที่ต่งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งเรียกว่าหลักสูตรชั่วคราว หรือหลักสูตรฉุกเฉินบางหลักสูตรก็มีการอบรมแล้วจึงสอบ บางหลักสูตรก็ไม่ต้องรับการอบรม ใช้การสอบแต่เพียงอย่างเดียวก็ได้รับประกาศนียบัตร ทุกหลักสูตรเน้นการสอบเป็นสำคัญ

หลักสูตรประกาศนียบัตรครูต่าง ๆ ทั้งหลักสูตรภายในสถาบันฝึกหัดครูและนอกสถาบันฝึกหัดครูนี้เป็นหลักสูตรที่เน้นหนักทางด้านการศึกษาเพิ่มพูนวิทยฐานะครูมากกว่าที่จะให้ครูนำความรู้และวิธีการสอนไปใช้เป็นแนวทางปรับปรุงใช้สอนในห้องเรียนจริง ๆ และจากการสำรวจของผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ ปรากฏว่าแนวทางที่จะได้รับประกาศนียบัตรครูในประเทศไทยมีถึง ๔๗ แนวทาง^๑ จนอาจกล่าวได้ว่าผู้ที่เรียนหรือสอบไม่ได้หลักสูตรหนึ่ง อาจจะหันไปเรียนหรือสอบในอีกหลักสูตรหนึ่ง และถ้าพยายามเรื่อยไปก็คงมีหลักสูตรหนึ่งที่ผู้นั้นจะได้รับประกาศนียบัตร

การจัดหลักสูตรการฝึกหัดครูนี้ก็มีสถาบันต่างๆ รับผิดชอบจัด และจัดในสถาบันที่เรียกชื่อต่างๆ เช่น โรงเรียนฝึกหัดครู วิทยาลัยครู วิทยาลัยวิชาการศึกษา คณะครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ก็มีใน วิทยาลัยพลศึกษา วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยครูอาชีพศึกษา สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า โรงเรียน

๑ Kelly, Edward J. Hermanwicz, Henry J. Smith, Herbert

A. *Teacher Education in Thailand : Problems and Prospects.*

Greely, Colorado : Educational Planning Service, University of Northern Colorado, October 1971)

เพาะช่าง วิทยาลัยนาฏศิลป์ เป็นต้น ในการจัดสอนนั้น สถาบันส่วนใหญ่จัดสอนทั้งภาคปกติและภาคสมทบ และในสถาบันที่เปิดสอนสองภาคนี้ ปรากฏว่ามีหลายสถาบันที่ภาคสมทบบมีผู้เรียนมากกว่าภาคปกติ

หน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการผลิตครูก็เช่นกัน มีมากมายหลายหน่วย เช่น มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีคณะครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์อยู่ กรมการฝึกหัดครูซึ่งรับผิดชอบการจัดฝึกหัดครูในโรงเรียนฝึกหัดครู วิทยาลัยและวิทยาลัยวิชาการศึกษา กรมอาชีวศึกษา ซึ่งรับผิดชอบการฝึกหัดครูอาชีวศึกษาเทคนิค และครูช่างที่วิทยาลัยครูอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิค และโรงเรียนเพาะช่าง กรมศิลปากร รับผิดชอบฝึกหัดครูนาฏศิลป์ ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมพลศึกษา รับผิดชอบการฝึกหัดครูพลศึกษา ในวิทยาลัยพลศึกษา นอกจากนี้ก็มีสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้ารับผิดชอบการฝึกหัดครูเทคนิค และคุรุสภารับผิดชอบการฝึกอบรมครูประจำการบางอย่าง

จากข้อความที่กล่าวมาโดยลำดับจะเห็นว่า *ประเทศไทยมีหลักสูตรเกี่ยวกับการฝึกหัดครูมากมาย มีสถาบันฝึกหัดครูหลายประเภทและอยู่ภายใต้หลายสังกัด หน่วยงาน การดำเนินงานในสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวกล่าวได้ว่าเป็นไปโดยขาดความต่อเนื่อง และการติดต่อประสานงานซึ่งกันและกัน ลักษณะการดำเนินงานเป็นไปแบบต่างคนต่างทำ และทำตามที่เห็นสมควรเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครูในสาขาที่ตนรับผิดชอบ มิได้รู้เห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของหน่วยงานอื่น หรือสาขาอื่น และที่สำคัญนอกเหนือไปกว่านั้นก็คือ การดำเนินงานเกี่ยวกับการผลิตครูนั้นเป็นไปโดยไม่มีเป้าหมายรวมในระดับชาติกล่าวคือ จนถึงทุกวันนี้ยังมิได้มีการสำรวจอย่างแน่นอนว่า จำนวนครูที่ขาดแคลนอยู่นั้นมีจำนวนเท่าใด ขาดแคลนครูสาขาใดบ้าง และเป็นจำนวนเท่าใด*

การไม่มีสถิติที่แน่นอนเกี่ยวกับจำนวนครูที่ขาดนั้น มีผลทำให้แต่ละหน่วยงานต้องตั้งโครงการของตนเอง เพื่อผลิตครูในสาขาที่ตนคิดว่าขาดและในสาขาที่ตนรับผิดชอบ จนเกิดระบบการฝึกหัดครูระบบต่าง ๆ มากมายดังกล่าแล้ว และในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๙) เองก็มีได้ให้จำนวนเลขเกี่ยวกับการขาดแคลนครูนี้เลย ในแผนบอกไว้แต่เพียงเป้าหมายของจำนวนนักเรียนครูที่จะผลิต

ได้ตามแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ ๓ เท่านั้น^๒

ข้อเสนอแนะ : สำหรับปัญหาที่กล่าวข้างต้นนี้ สมควรที่หน่วยงานที่รับผิดชอบ การวางแผนพัฒนาการศึกษาจะทำการสำรวจเกี่ยวกับการขาดแคลนครูทุกสาขาวิชาและทุกระดับ การศึกษา ทั้งนี้ เพื่อนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการวางโครงการ แก้ปัญหาการขาดแคลนครูและ ผลผลิตครูให้ตรงกับความต้องการ ทั้งยังอาจนำไปใช้กับปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานผลิตครูได้อีก ด้วย

๒. การใช้ครู สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การขาดแคลนครูเป็น ปัญหาสำคัญนั้น ก็มีผลสืบเนื่องมาจากกรณีที่ใช้และการกระจายครูยังไม่ เหมาะสมและตรงตามหน้าที่ กล่าวคือ ผู้ที่ได้รับการบรรจุเข้าเป็นครูเป็นจำนวนมาก ที่ต้องไปทำงานด้านธุรการทั้งในสถาบันการศึกษา อันได้แก่โรงเรียน วิทยาลัย มหา วิทยาลัย และสถาบันการศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่น นอกจากนั้นทางอำเภอ จังหวัด กรมต่าง ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการที่มีสถาบันการศึกษาอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบก็ยังใช้ ครูทำงานด้านธุรการในกรมเหล่านั้นอีกด้วย

ที่เป็นเช่นนั้น ก็เพราะทางส่วนราชการเหล่านั้นมีเจ้าหน้าที่ธุรการไม่พอ หรือ มิได้มีอัตราสำหรับบรรจุเจ้าหน้าที่ธุรการ จึงทำให้ต้องใช้ครูทำหน้าที่ธุรการแทน กรณี ดังกล่าวทำให้การขาดแคลนครูซึ่งมีอยู่มากแล้วนั้น ยิ่งขาดแคลนหนักขึ้นไปอีก เพราะ การใช้ครูผิดหน้าที่นั่นเอง

ข้อเสนอแนะ : ควรได้มีการสำรวจจำนวนครูที่ถูกใช้ทำหน้าที่ธุรการในส่วนราชการ ต่าง ๆ ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษาว่ามีจำนวนเท่าใด พร้อมกันนั้นให้พยายามเจรจากับ ก.พ. เพื่อหาอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ธุรการตามส่วนราชการดังกล่าว จากนั้นก็ให้พยายามกระจาย กำลังครูเหล่านั้นออกไปทำหน้าที่สอนตามสถานศึกษาต่าง ๆ

๓. การกระจายกำลังครู สำหรับการกระจายกำลังครูก็เช่นกัน ในขณะนี้

^๒ สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ, แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๘) (พระนคร : สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๑๕) น. ๕๔

จะเห็นได้ว่าการกระจายกำลังครูเป็นไปอย่างไม่เหมาะสมและไม่ได้สัดส่วน ทั้งในด้านการกระจายกำลังครูระหว่างส่วนกลางกับส่วนภูมิภาคและการกระจายกำลังครูระหว่างระดับการศึกษา

๓.๑ การกระจายกำลังครูตามสภาพภูมิศาสตร์ จะเห็นได้ว่าครูที่มีวุฒิส่วนใหญ่นิยมรับราชการในส่วนกลาง เพราะมีความสะดวกสบายกว่าทั้งในด้านการศึกษาต่อและความก้าวหน้า ผู้มีคุณวุฒิมักไม่นิยมออกไปสู่ชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นที่การแล้วยิ่งหากคนไปอยู่ได้ยาก ทั้งนี้ เพราะนอกจากจะมีปัญหาเรื่องความปลอดภัยแล้ว ก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความก้าวหน้า เพราะผู้ไปอยู่มักจะถูกกลืน เมื่อสภาพเป็นเช่นนี้ย่อมมีผลทำให้คนในชนบทที่พอจะสามารถส่งเสียบุตรหลานได้ ก็นิยมส่งมาเรียนส่วนกลาง เพราะถือว่ามีคุณภาพดีกว่า

แม้ในสถาบันการศึกษาของรัฐบาลส่วนกลางด้วยกัน การกระจายกำลังครูและการได้รับความสนับสนุนทางด้านวัสดุอุปกรณ์การศึกษาก็เป็นไปอย่างไม่ได้สัดส่วนและสมคูลย์กัน กล่าวคือ โรงเรียนที่มีชื่อเสียงและตั้งมานานจนเป็นที่ยอมรับกันนั้นมักจะได้รับความสนับสนุนมากกว่า จนเป็นสาเหตุให้สถาบันเหล่านั้นสามารถดึงดูดเด็กที่มีความสามารถและสติปัญญาดีเข้าเรียนได้มากกว่า

กรณีเช่นนี้ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมของสถาบันการศึกษา ทำให้ทั้งเด็กและครูที่มีความสามารถดี พยายามที่จะหาทางย้ายไปอยู่สถาบันที่ถือว่ามีชื่อเสียงมากเหล่านั้น ทั้งนี้เพื่อหาชื่อเสียงและความก้าวหน้าในชีวิต นอกจากนี้ ยังทำให้เกิดปัญหาการจราจร เพราะเด็กที่ทางโรงเรียนรับมาจากสถานที่ต่าง ๆ ทุกทิศทาง

ข้อเสนอแนะ : สำหรับเรื่องการกระจายกำลังครูตามสภาพภูมิศาสตร์นั้น มีข้อเสนอแนะให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องพิจารณาวางระเบียบเกี่ยวกับการย้ายครูให้เป็นธรรมและเหมาะสม พร้อมกันนั้นก็ควรหาวิธีเพิ่มเงินพิเศษแก่ผู้สมัครไปอยู่ในชนบท และเปิดโอกาสให้ได้เรียนต่อเพื่อเพิ่มพูนวิทยะฐานะ และจัดลักษณะการเคลื่อนย้ายคล้ายข้าราชการยุติธรรมหรือข้าราชการฝ่ายมหาดไทย

เกี่ยวกับการกระจายกำลังครูในโรงเรียนส่วนกลางนั้น ควรจะดำเนินการกระจายครูผู้มีวุฒิให้เป็นไปอย่างได้สัดส่วนและสมมูลย์กัน เพื่อกำจัดลักษณะโรงเรียนที่มีความดีเด่นเป็นพิเศษ และหากเป็นไปได้ก็ควรที่จะหาทางแก้ไขลักษณะของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาให้มีสภาพคล้ายกับโรงเรียนโดยทั่วไป พร้อมกันนั้นก็ควรจะศึกษาหาวิธีการนำเอาการจำกัดเขตการศึกษา (school zoning) มาใช้ แต่ลักษณะเช่นนี้จะทำได้ก็จะต้องพยายามหาทางให้โรงเรียนรัฐบาลต่างๆ มีมาตรฐานใกล้เคียงกัน และเพื่อแก้ไขทัศนคติของผู้ปกครองที่ยังยึดมั่นในโรงเรียนเก่าๆ ที่มีชื่อเสียงนั้น การจัดตั้งโรงเรียนชั้นใหม่หรือโรงเรียนใหม่ๆ ที่ยังมีได้รับความนิยมคืนั้น ควรจะจัดทำในรูปของสาขาของโรงเรียนต่างๆ ที่มีชื่อเสียงดี และใช้วิธีแบ่งครูในโรงเรียนเดิมไปสอนในโรงเรียนสาขาที่จัดตั้งขึ้นใหม่หรือที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงนั้น การแบ่งครูไปสอนนี้ใช้วิธีผลัดกันเป็น กรณีเช่นนี้จะสามารถแก้ไขปัญหาการยึดมั่นในชื่อเสียงเดิมของโรงเรียนเก่าๆ ได้ และจะทำให้การกระจายกำลังครูและนักเรียนได้รับผลดี

๓.๒ การกระจายกำลังครูระหว่างระดับการศึกษา ปัญหาสำคัญในวงการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ก็คือครูผู้มีวุฒิสอนไม่นิยมสอนในระดับต่ำๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษาทำให้การศึกษาระดับนี้ต้องสูญเสียบุคคลที่มีประสิทธิภาพ และมีคุณวุฒิที่จะสอนในระดับประถมศึกษาไปให้แก่การศึกษาระดับอื่นๆ มาก กล่าวคือครูวุฒิ ปกศ. ที่สอนในระดับประถมศึกษา เมื่อได้ ปกศ. สูงแล้ว ก็มักจะออกสอนในชั้นมัธยมศึกษา และครูปริญญาที่เรียนสาขาประถมศึกษาชั้นนี้ เมื่อได้ปริญญา มักจะไม่ยอมสอนชั้นประถมศึกษา มักนิยมสอนในวิทยาลัยครูมากกว่า

ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะคตินิยมที่ถือว่าการสอนในระดับสูงๆ มีศักดิ์สูงกว่าระดับต่ำๆ หรืออาจจะเป็นเพราะระดับประถมศึกษาอัตราค่าแห่งมีน้อย โอกาสก้าวหน้ามีน้อยกว่าระดับมัธยมศึกษาและระดับสูงๆ ขึ้นไป และการศึกษาในระดับนี้ก็ยังไม่มีความแน่นอนว่าจะอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของส่วนราชการใด มีการย้ายกลับไปกลับมาเสมอทำให้ครูผู้มีวุฒิไม่แน่ใจในสถานะและความก้าวหน้าของตน เมื่อมีโอกาสก็จะย้ายไปสอนระดับสูงกว่า เพราะมีความมั่นคงแน่นอนมากกว่า นอกจากนี้ การจัด

การฝึกหัดครูก็เปิดโอกาสให้ครูประถมไปสอนระดับอื่นอยู่มาก กล่าวคือ หลักสูตร ปกศ. เป็นหลักสูตรเพื่อการนำไปสอนประถมศึกษาและหลักสูตร ปกศ. สูง เป็นหลักสูตรเพื่อสอนมัธยมศึกษา เมื่อครูจบ ป.กศ. สูง แล้วก็จะไม่กลับไปสอนประถมศึกษา เพราะได้เรียนมาเพื่อสอนมัธยมศึกษา กรณีเช่นนี้ก่อให้เกิดความสูญเปล่าในการเตรียมคน และการสูญเสียคนที่มีประสบการณ์ และความรู้ที่จะสอนในระดับประถมศึกษาให้แก่การศึกษาระดับที่สูงกว่า

สำหรับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่เช่นกัน เกิดกรณีการสูญเสียครูที่มีวุฒิและมีประสบการณ์แก่วิทยาลัยครู วิทยาลัยวิชาการศึกษา และมหาวิทยาลัยมากมาย เพราะถือกันว่า การเป็นครูในสถาบันดังกล่าว มีศักดิ์ศรีและความก้าวหน้ามากกว่าการเป็นครูในโรงเรียนมัธยม

ข้อเสนอแนะ : เพื่อแก้ปัญหาความไม่สมดุลระหว่างการเป็นครูระดับต่างๆ ควรจะได้ดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- ก. ในระดับประถมศึกษา ควรจะมีการเพิ่มอัตราตำแหน่งครูผู้วุฒิ และเปิดโอกาสให้ครูผู้วุฒิที่มีความก้าวหน้าในอาชีพของตนเช่นเดียวกับครูในระดับอื่น ๆ
- ข. การจัดหลักสูตร ปก.ศ. และ ปก.ศ. สูง ควรจะจัดทั้งหลักสูตรประถมศึกษา และมัธยมศึกษา และเปิดโอกาสให้ครูเลือกเรียนสาขาที่ตนจะออกมาสอนกรณีเช่นนี้ จะทำให้ได้คนที่จบ ป.กศ. สูง (ประถมศึกษา) มาสอนประถมศึกษาบ้าง ไม่สูญเสียไปหมดเหมือนในปัจจุบัน
- ค. การจัดสอบเพื่อเข้ารับราชการครูของส่วนราชการต่างๆ ที่ต้องการใช้ครูที่วุฒิเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันนั้น ควรจะหาทางกระทำพร้อมกัน ทั้งนี้ เพื่อจะแก้ปัญหาเรื่องครูที่ได้รับการบรรจุสอนระดับการศึกษาหนึ่งแล้ว เมื่อสอบคัดเลือกเข้าทำงานในสถาบันการศึกษา ระดับสูงกว่าได้ จะออกไปสอนระดับสูงกว่า ทำให้ระดับต่ำกว่าต้องสูญเสียครูกลางคันกว่าจะหาครูมาทดแทนได้บางที่ก็เกือบหมดเทอมหรือจบการศึกษา

๔. **หลักสูตรการฝึกหัดครู** ดังได้กล่าวมาแล้วแต่ต้นว่าหลักสูตรการฝึกหัดครูมีมากมายหลายแบบทางการฝึกหัดครูในสถาบันการศึกษาที่ผู้เรียนต้องเรียนประจำ

กับการฝึกหัดครูที่อาศัยการฝึกอบรมชั่วคราวหรืออาศัยแต่การสอบเท่านั้น สำหรับหลักสูตรการฝึกหัดครูในสถาบันฝึกหัดครู จะเห็นว่ามียุทธหลายระดับ และเป็นหลักสูตรที่พยายามเน้นหรือชักจูงให้ผู้เรียน เรียนต่อในระดับสูงๆ ต่อไป มากกว่าจะเป็นการชักจูงให้ผู้เรียนออกมาทำการสอนเมื่อจบการศึกษาระดับหนึ่งแล้ว ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าระบบการฝึกหัดครูในปัจจุบันนี้เป็นการศึกษาแบบต่อยอด คือ เมื่อเรียนจบ ปก.ศ. แล้ว ก็เรียนต่อ ปก.ศ. สูง จบ ปก.ศ. สูง ก็มุ่งที่จะเข้าเรียนต่อระดับปริญญา เมื่อจบปริญญาตรีแล้ว ก็มุ่งเข้าเรียนต่อปริญญาโท กรณีเช่นนี้เป็นการทำให้ผู้ที่จะออกเป็นครูใช้เวลาอยู่ในสถาบันฝึกหัดครูมากเกินไป แทนที่จะออกไปสอนก่อนแล้วกลับมาเรียนต่อภายหลัง

นอกจากนี้ระบบการฝึกหัดครูไทยยังก่อให้เกิดความเชื่อถืออย่างหนึ่งว่า ระดับการศึกษาต่ำๆ ก็ควรที่จะใช้ผู้ที่มีวุฒิตำแหน่งนั้น ผู้มีวุฒิสองไม่นิยมสอนระดับต่ำๆ เพราะถือว่าศักดิ์ศรีและโอกาสก้าวหน้าน้อยกว่าการสอนในระดับสูงๆ กล่าวคือ ผู้จบ ปก.ศ. สอนในโรงเรียนประถมศึกษา ผู้จบ ปก.ศ. สูง สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้จบปริญญาตรีจะสอนในวิทยาลัย หรือโรงเรียนมัธยม และผู้จบปริญญาโท จะอยู่สอนในมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยมากกว่าจะไปสอนโรงเรียนมัธยม ที่เป็นดังนี้นอกจากมีสาเหตุดังกล่าวแล้วยังอาจเนื่องมาจากการจัดหลักสูตรการฝึกหัดครูด้วย ทั้งนี้ เพราะหลักสูตรการฝึกหัดครูนั้น ส่วนใหญ่ไม่มีความต่อเนื่องกัน กล่าวคือหลักสูตร ปก.ศ. เป็นหลักสูตร เพื่อผลิตครูสอนในระดับประถมศึกษา แต่เมื่อผู้จบ ปก.ศ. เข้าเรียน ปก.ศ. สูง ก็จะมีหลักสูตรเฉพาะฝึกหัดครูมัธยมศึกษา ทำให้เรียนต้องเปลี่ยนมาเรียนฝึกหัดครูมัธยมศึกษา เมื่อจบ ปก.ศ. สูงเข้าเรียนระดับปริญญา สถาบันส่วนใหญ่เน้นหนักทางด้านการศึกษาฝึกหัดครูมัธยม ผู้เรียนซึ่งจบ ปก.ศ. สูงมาจึงหันเข้าเรียนสาขามัธยมศึกษามากกว่าประถมศึกษา เพราะถ้าหากเรียนประถมศึกษา ก็จะต้องเปลี่ยนแนวการเรียนจากมัธยมศึกษาเป็นประถมศึกษาอีก

การที่หลักสูตรไม่มีความต่อเนื่องกันเช่นนี้ ก่อให้เกิดความสูญเปล่าในวงการฝึกหัดครูมากมาย เพราะครูที่ประสงค์จะเรียนต่อในระดับสูงๆ ต้องเปลี่ยนสาขาการเรียนของตน มิให้เอาพื้นฐานที่ตนเรียนมาใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาระดับสูง และช่องทางในการเรียนต่อทางด้านการศึกษาฝึกหัดครูมัศึกษามีมากกว่าประถมศึกษา ทำให้ครูที่ได้รับ

การเตรียมและเหมาะสมที่เป็นครูระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตร ปก.ศ. ต้องเปลี่ยนมาเรียนเพื่อเป็นครูมัธยมศึกษาในระดับ ปก.ศ. สูง และออกเป็นครูมัธยมศึกษา ทำให้ต้องขาดครูประถมศึกษาไปปีหนึ่งเป็นจำนวนไม่น้อย และการเตรียมบุคคลเหล่านี้ในชั้น ปก.ศ. ก็เป็นการสูญเปล่าไปอย่างน่าเสียดาย นอกจากนี้ แม้จะมีผู้เรียนจบปริญญาการศึกษาทางด้านประถมศึกษา แต่ผู้จบการศึกษาเหล่านี้ ก็นิยมเป็นครูในสถาบันฝึกหัดครู เพื่อทำหน้าที่เป็นครูสอนผู้จะเป็นครูมากกว่าจะไปสอนในระดับประถมศึกษา ทำให้การศึกษาระดับประถมศึกษาขาดครูที่มีวุฒิสูงๆ และเกิดปัญหาการขาดแคลนครู ดังที่มีอยู่มากในปัจจุบัน

เนื้อหาหลักสูตร หลักสูตรการฝึกหัดครูทุกระดับในขณะนี้ ล้วนแล้วแต่ล้าสมัย ไม่ตรงกับสภาพความต้องการและข้อเท็จจริงในปัจจุบัน เป็นหลักสูตรที่เน้นวิชาเนื้อหามากกว่าการฝึกสอนหรือวิชาการศึกษา วิชาที่เรียนในแต่ละชั้น แต่ละระดับ และแต่ละหลักสูตรก็มีมากเกินไป และก็ซ้ำๆ กัน วิชาที่จำเป็นกลับเรียนน้อย เนื้อหาวิชาที่เรียนก็กว้างมากไม่สามารถนำมาปรับใช้กับชีวิตการเป็นครูในท้องถิ่นและชีวิตครูประจำวันได้ วิชาการศึกษาก็ล้วนแล้วแต่เอาแบบอย่างมาจากต่างประเทศ เพราะครูในสถาบันฝึกหัดครูส่วนใหญ่สำเร็จจากต่างประเทศ และใช้ตำราต่างประเทศเป็นหลักในการสอน การค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองไทยมีน้อยมาก การจัดทำตำราเกี่ยวกับเมืองไทยจึงมีน้อย สิ่งการสอนจึงไม่อาจนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันในโรงเรียนไทยได้ การจัดทำหลักสูตรฝึกหัดครูที่เป็นอยู่เวลานี้ก็ได้กระทำโดยอาศัยผลจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความต้องการครู และลักษณะครูที่ต้องการ ดังนั้น จึงมีผลทำให้ได้หลักสูตรที่ไม่เหมาะสมไม่อาจนำมาใช้กับการสอนจริงในโรงเรียนได้ นอกจากนี้หลักสูตรที่เป็นอยู่ยังเป็นหลักสูตรที่ตายตัว สถาบันฝึกหัดครูโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกรมการฝึกหัดครู ใช้หลักสูตรเดียวกันหมด มิได้มีการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการครูและลักษณะของท้องถิ่นที่สถาบันฝึกหัดครูนั้นตั้งอยู่ ครูอาจารย์ในสถาบันฝึกหัดครูก็มีวุฒิและประสบการณ์ไม่ดีพอ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่จบสถาบันฝึกหัดครูแล้วเป็นอาจารย์สอนในสถาบันฝึกหัดครูเลย โดยมีได้ผ่านการสอบในโรงเรียน โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งโรงเรียนในท้องถิ่นมาก่อน ความรอบรู้เรื่องของเมืองไทยจึงอยู่ในวงแคบ เมื่อปราศจากการค้นคว้าเพิ่มเติม สิ่งที่น่ามาสอนจึงเป็นสิ่งที่อาจารย์ของตนเคยสอนมาหรือสิ่งที่ได้จากการค้นคว้าจากตำราต่างประเทศ

ข้อเสนอแนะ : เกี่ยวกับปัญหาและความล้มเหลวทางด้านหลักสูตรการฝึกหัดครู
มีข้อเสนอแนะหลายประการ คือ.—

- ก. ควรจะได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครูทุกระดับและทุกสาขาวิชา การแก้ไขปรับปรุงนี้ควรจะได้กระทำโดยนำผลการศึกษาวิจัยให้เห็นลักษณะของครูที่ต้องการในท้องถิ่นต่าง ๆ และในระดับการศึกษาต่าง ๆ จากนั้นก็ปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการดังกล่าว
- ข. หลักสูตรการฝึกหัดครูทุกระดับโดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับ ปก.ศ. ปก.ศ. สูง ระดับปริญญา ควรจัดให้มีความสอดคล้องและต่อเนื่องกัน ขจัดวิชาที่มีความซ้ำซ้อนกันเสีย และควรจะได้เปิดหลักสูตรประถมศึกษาในระดับ ปก.ศ. สูง เพื่อจะสามารถดึงดูดผู้ที่อยากเป็นครูระดับประถมศึกษาให้อยู่เป็นครูประถมศึกษา สำหรับหลักสูตรปริญญาก็เช่นกัน ควรจะเพิ่มการรับจำนวนผู้เรียนสาขาประถมศึกษาให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
- ค. สำหรับการปรับปรุงคุณภาพของอาจารย์ในสถาบันฝึกหัดครูที่มีคุณภาพไม่เหมาะสมนั้น มีข้อเสนอแนะให้จัดตั้งสถาบัน และหลักสูตรทางพัฒนาการศึกษาในระดับปริญญาโท หลักสูตรนี้จะเน้นเรื่องการศึกษาเกี่ยวกับเมืองไทย การจัดหลักสูตรจะอาศัยผลจากการศึกษาวิจัยเรื่องราวเกี่ยวกับการศึกษาและวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง วิชาต่างๆ ที่จัดสอนนั้นล้วนแล้วแต่จะมีผลต่อการพัฒนาการศึกษา รวมทั้งจัดให้เป็นการแน่ใจว่าผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาวิจัย การศึกษากับการนำวิชาที่พบทางการศึกษาไปใช้สำหรับผู้เข้าศึกษานั้น ควรจะเป็นอาจารย์ ในสถาบันฝึกหัดครูต่างๆ และศึกษานิเทศก์ ข้อเสนอแนะนี้มีเหตุผลเนื่องมาจากความคิดที่ว่าควรจะปรับปรุงการฝึกหัดครูให้มีความเหมาะสมและดีขึ้นกว่าเดิมนี้ ควรจะเริ่มต้นด้วยการปรับปรุงคุณภาพของอาจารย์ ในสถาบันฝึกหัดครูต่างๆ ก่อน
- ง. เกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพของผู้เรียนในสถาบันฝึกหัดครูต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกสอนและการร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนการสอนนั้น มีข้อเสนอแนะให้นำการฝึกอบรมครูแบบฝึกงาน (on the job training) มาใช้ การฝึกอบรมครูโดยวิธีนี้มุ่งที่จะผลิตครูให้ตรงกับความต้องการของท้องถิ่นและของประเทศ โดยจะให้ผู้เรียนในที่สุดทำ

ของทุกระดับการฝึกหัดครูไปฝึกงานในโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งจัดตั้งขึ้นหรือจัดทำขึ้นเพื่อให้อบรมครู และให้นักเรียนครูออกไปฝึกงานนั้นเข้าร่วมในกิจการต่างๆ ของโรงเรียน เช่น การเตรียมการสอน การจัดทำหลักสูตร การจัดอุปกรณ์การศึกษา การจัดกิจกรรมนักเรียน เป็นต้น การฝึกอบรมแบบฝึกงานนี้อาจใช้เวลา ๑ ปี หรืออาจจะน้อยกว่าก็ได้ตามความเหมาะสม สำหรับการเรียนในสถาบันฝึกหัดครูก่อนออกฝึกงานนั้นควรจะเน้นเรื่องเกี่ยวกับเมืองไทยเป็นสำคัญ

- จ. ส่วนเรื่องที่ครูสอบเข้าทำงานในกรมหนึ่งแล้ว ต่อมากกรมที่ครูคนนั้นเห็นว่า มีโอกาสก้าวหน้ามากกว่าเปิดสอบ ครูคนนั้นก็ไปสมัครสอบ เมื่อสอบได้ก็ละโรงเรียนเดิมไปอยู่สถาบันใหม่ ทำให้โรงเรียนเดิมขาดครูสอน มีปัญหาต้องหาครูมาทดแทน บางครั้งก็หาไม่ทัน บางครั้งก็หาได้ไม่ทันกับการศึกษา เกิดปัญหายุ่งยากมากมายขึ้น มีข้อเสนอแนะให้ส่วนราชการที่จำเป็นต้องรับครูใหม่ทุกปีนั้นเปิดรับสมัครครูพร้อมกัน และสอบพร้อมกัน กรณีเช่นนี้จะมียผลทำให้ผู้สมัครเป็นครูสมัครได้สถาบันเดียว ไม่เกิดการโยกย้ายงานกลางกันตั้งแต่ก่อน
- ฉ. กรณีครูในสถาบันฝึกหัดครูมีประสบการณ์ทางการสอนไม่ดีพอขึ้น ทางแก้ไขที่อาจกระทำได้อีกทางหนึ่ง ก็คือแทนที่สถาบันฝึกหัดครูจะเปิดรับสมัครอาจารย์ใหม่โดยไม่มีประสบการณ์การสอนในโรงเรียนจริงมาก่อนนั้น ทางสถาบันฝึกหัดครูหรือกรมการฝึกหัดครูแล้วแต่กรณี น่าจะขอความร่วมมือไปยังกรมการต่างๆ ที่มีครูที่มีลักษณะเหมาะสมสำหรับการสอนฝึกหัดครูในสาขาต่างๆ ที่สถาบันฝึกหัดครูต้องการ แล้วให้กรมกองต่างๆ เหล่านี้คัดเลือกแล้วเสนอรายชื่อให้กรมการฝึกหัดครูหรือสถาบันฝึกหัดครูกรณีเช่นนี้ จะมีผลทำให้สถาบันฝึกหัดครูต่างๆ ได้ครูที่มีประสบการณ์ทันที และกรมกองต่างๆ นั้นก็เปิดรับสมัครครู เพื่อจัดสอนในสถาบันต้นแทนครู ที่มอบให้สถาบันฝึกหัดครูไป ทั้งยังแก้ปัญหาค่าผละงานกลางกัน เมื่อสามารถสอบเข้าเป็นครูในสถาบันฝึกหัดครูได้อีกด้วย

๕. การฝึกหัดครูภาคสมทบ (Twilight courses) การฝึกหัดครูภาคสมทบหรือการฝึกหัดครูภาคค่ำ เกิดขึ้นด้วยเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมครูประจำการ หรือผู้สนใจเกี่ยวกับการศึกษาที่มีอายุมาเรียนภาคปกติ ได้มีโอกาสเพิ่มพูนวิทยฐานะของตนด้วยการเรียนภาคค่ำ ซึ่งตามเจตนารมณ์นี้จะเป็นสิ่งที่ดีและควรส่งเสริมเพราะจะมีผลช่วยในการปรับปรุงคุณภาพครู อันจะมีผลพลอยได้ไปถึงการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของประเทศในส่วนรวมด้วย

ภายหลังที่เปิดหลักสูตรภาคสมทบขึ้นแล้ว ปรากฏว่าก่อให้เกิดปัญหาทางด้านครู และด้านการศึกษาของประเทศหรือในท้องถิ่นมากมาย กล่าวคือครูที่จะได้ประโยชน์จากการเข้าเรียนหลักสูตรภาคค่ำจริงส่วนใหญ่เป็นครูในตัวเมืองที่สถาบันฝึกหัดครูตั้งอยู่ และครูส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประสงค์จะเพิ่มพูนวิทยฐานะด้วยการเรียนให้ได้ประกาศนียบัตรหรือปริญญาเพื่อนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการเลื่อนตำแหน่งมากกว่าที่จะนำไปใช้ปรับปรุงการสอนของตน และหลักสูตรฝึกหัดครูส่วนใหญ่ก็เน้นประโยชน์ดังกล่าว ดังนั้น ครูส่วนใหญ่จึงมักไม่นิยมออกไปอยู่ในชนบทห่างไกลตัวเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตัวเมืองที่ห่างไกลสถานที่ตั้งสถาบันฝึกหัดครู ครูบางคนถึงกับยอมลาออกจากราชการ เมื่อจะต้องไปเป็นครูในท้องถิ่นห่างไกล แล้วสมัครเป็นครูโรงเรียนราษฎร์ในตัวเมืองและได้รับเงินเดือนน้อยกว่า ทั้งนี้ เพื่อมีโอกาสได้เรียนต่อในภาคสมทบ สาเหตุดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการขาดแคลนครูในท้องถิ่นห่างไกล เพราะครูไม่ยอมไปสอน เนื่องจากขาดโอกาสศึกษาต่อเหมือนครูในตัวเมือง

สำหรับครูที่สอนในชนบทห่างไกลและประสงค์จะเรียนต่อ เมื่อเข้าเรียนได้แล้วก็มักจะละทิ้งโรงเรียนขณะที่ต้องทำการสอนโดยเฉพาะในตอนบ่าย เพื่อไปเรียนภาคค่ำตามสถาบันฝึกหัดครูต่างๆ ครูเหล่านี้ถ้ามีจำนวนมากก็จะเช่ารถกันมา บางแห่งก็ถึงกับข้ามจังหวัดไปเรียน บางแห่งที่อยู่ไกลมากต้องใช้เวลาเดินทางเที่ยวละถึง ๓ ชั่วโมงก็มี บางคนเรียนหนังสือเสร็จแล้วว่าจะถึงบ้านก็เป็นเวลาสองยามก็มี ระยะเวลาพักผ่อนจึงมีน้อย ย่อมจะมีผลทำให้คุณภาพการสอนต้อยลงเพราะไม่มีเวลาเตรียมการสอน เวลาส่วนใหญ่นำไปใช้สำหรับการทำการบ้าน หรือเตรียมตัวเพื่อเรียนในภาคค่ำ ความเอาใจใส่เด็กก็จะมีน้อยลง

การที่ครูประจำการต้องละทิ้งโรงเรียนขณะที่ต้องทำการสอนมาเรียนภาคค่ำนั้น ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ทำให้นักเรียนในโรงเรียนไม่มีครูสอน บางแห่งบางห้องเรียนก็ขาดถึงวันละ ๒ ชั่วโมง ซึ่งปีหนึ่งกระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เด็กเรียนไม่น้อยกว่า ๘๐๐ ชั่วโมง จากลักษณะดังกล่าวจะทำให้เกิดกรณีที่ว่าเด็กอยู่ในโรงเรียนจริง ๘๐๐ ชั่วโมง แต่ครูสอนน้อยกว่านั้นเพราะต้องทิ้งนักเรียนไปเรียนต่อก่อนโรงเรียนเลิก

กรณีเช่นนี้ย่อมจะทำให้คุณภาพของนักเรียนเหล่านี้ค่อยๆ ทยอยไปมากกว่าที่ควรจะเป็น นอกจากนี้ ก็ยังทำให้การบริหารงานของโรงเรียนยุ่งยากซับซ้อน ทำให้ครูแตกสามัคคี และทำให้ทัศนคติของครูที่มีได้เรียนเสียไป เพราะเห็นว่าตนไม่ได้มีโอกาสจะเรียนและจะต้องสอน หรือรับภาระอย่างอื่นแทนผู้ที่มีโอกาสไปเรียน ยิ่งไปกว่านั้นผู้ที่ไปเรียนต่อโดยวิธีนี้ เมื่อจบหลักสูตรแล้วก็จะถือตนว่ามีวิทยฐานะและคุณวุฒิสูงกว่าครูที่มีได้มีโอกาสไปเรียนอัน จะมีผลก่อให้เกิดการบาดหมางกันได้ง่าย และครูในท้องถิ่นห่างไกลที่ได้รับคุณวุฒิจากการเรียนภาคค่ำส่วนใหญ่จะไม่พอใจอยู่ทำการสอนในโรงเรียนเดิม พยายามหาทางโอนย้ายไปอยู่ในท้องถิ่นที่ดีกว่าเดิม ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนครูในชนบทห่างไกลมากขึ้น แทนที่จะช่วยทำให้ครูผู้มีความรู้ยู่สอนในท้องถิ่นดังกล่าว

ในสถาบันฝึกหัดครูก็จะเกิดปัญหาอีกเช่นกัน กล่าวคือจะเกิดปัญหาทางด้านผลประโยชน์ทางด้านการเงินและปัญหาทางด้านบริหาร ทั้งนี้ เพราะการสอนภาคค่ำจะส่งผลทำให้ครูอาจารย์ที่สอนได้รับรายได้เพิ่มขึ้น ยิ่งสอนมากก็จะมีรายได้มาก ทำให้เกิดปัญหาเรื่องแย่งกันสอน บางครั้งก็เกิดการอิจฉาริษยาหรือแตกสามัคคีกันในกรณีที่ครูอาจารย์แต่ละคนมีรายได้พิเศษไม่เท่าเทียมกันหรือได้รับชั่วโมงสอนไม่เท่าเทียมกัน กรณีเช่นนี้ทำให้การบริหารประสบความยุ่งยาก และเมื่อครูต่างพะวงที่จะสอนพิเศษภาคค่ำ โอกาสที่จะค้นคว้าเพิ่มเติมและเตรียมการสอน หรือร่วมกิจกรรมต่างๆ กับนิสิตนักศึกษา ก็จะมีน้อยลง คุณภาพของการเรียนการสอนตามหลักสูตรฝึกหัดครูจึงค่อยๆ ลดต่ำลง

ข้อเสนอแนะ : เกี่ยวกับหลักสูตรฝึกหัดครูภาคสมทบนี้ แม้จะมีปัญหามากมายก็ตาม แต่คุณประโยชน์ก็ยังมีมากอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่ครูส่วนใหญ่ยังมีคุณวุฒิไม่เหมาะสม การจะยกเลิกเสียเลยในทันทีย่อมจะก่อให้เกิดผลเสียมากกว่า และการที่จะนำการสอบวิชาชุดแต่เพียงอย่างเดียวมาใช้ย่อมจะไม่มีผลในการปรับปรุงคุณภาพการสอนของครู เพราะหลักสูตรดังกล่าวมิได้มีการเน้นเรื่องการฝึกสอน หรือเน้นเรื่องการนำความรู้ไปใช้ปรับปรุงการสอนของครู

สำหรับปัญหาที่สืบเนื่องมาจากหลักสูตรฝึกหัดครูภาคสมทบ นั้น มีข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางแก้ไขดังนี้

- ก. สมควรให้กรมกองต่างๆ เจ้าสังกัดของครู พิจารณาวางกฎเกณฑ์การลาไปศึกษาต่อของครู ให้รัดกุมและยุติธรรม เพื่อเปิดโอกาสให้ครูทุกคนได้มีโอกาสสลับเปลี่ยนกันไปเรียนต่อได้อย่างทั่วถึง และจัดปัญหาครู ละทิ้งหน้าที่การสอนเพื่อ ไปเรียนต่อก่อนเวลาเลิกของโรงเรียนตามปกติ และปล่อยให้เด็กอยู่โดยไม่มีครูสอน หรือครูผู้สอนต้องรับภาระแทนเกินความจำเป็น
- ข. กระทรวงศึกษาธิการน่าจะได้พิจารณาเปลี่ยนแปลงการปิดภาคเรียนเสียใหม่ให้ตรงกับสถาบันฝึกหัดครู และให้มีเวลาหยุดมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการหยุดภาคฤดูร้อน ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้ครูได้ใช้เวลาว่างตอนที่เขาศึกษาต่อเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และสถาบันฝึกหัดครูควรจะมีหลักสูตรฝึกหัดครูภาคฤดูร้อนให้ครูได้มีโอกาสเข้าเรียน เพื่อสะสมหน่วยกิตไปจนกว่าจะจบการศึกษาเป็นระดับๆ ไป และสถาบันฝึกหัดครูค่อยๆ ขยายเลิกการเรียนภาคกลาง - พร้อมทั้งนั้นก็ควรมีการจัดหลักสูตรอบรมครูประจำการระยะสั้นๆ แก่ครูเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการฝึกสอนให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ส่วนทางโรงเรียนหรือกรมกองเจ้าสังกัดของครูควรจะมีนโยบายสำคัญที่จะให้ครูไปศึกษาเพิ่มเติมในระหว่างปิดภาคเรียน

๖. **หลักสูตรฝึกหัดครูพิเศษ** หลักสูตรประเภทนี้มีชื่อเรียกหลายอย่าง บางแห่งก็เรียกว่าหลักสูตรฉุกเฉิน บางแห่งก็เรียกว่าหลักสูตรชั่วคราว บางแห่งก็เรียกว่าหลักสูตรพิเศษ หลักสูตรต่างๆ เหล่านี้ จัดทำขึ้นเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครูเป็นสำคัญและเป็นหลักสูตรที่มุ่งหวังจะให้ครูได้รับประกาศนียบัตรอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อนำไปใช้เพิ่มพูนวิทยฐานะมากกว่านำความรู้ไปใช้ฝึกสอนหรือปรับปรุงวิธีการสอน หลักสูตรเหล่านี้เน้นการสอบเป็นสำคัญ บางหลักสูตรก็มีการฝึกอบรมก่อนสอบเล็กน้อย บางหลักสูตรก็มีแต่เพียงการสอบอย่างเดียว บางหลักสูตรก็มีแต่เพียงการเรียนการสอนทางไปรษณีย์เท่านั้น และทุกหลักสูตรมิได้มีการให้ฝึกสอนในห้องเรียนจริงๆ เลย หลักสูตรฝึกหัดครูพิเศษเหล่านี้ได้แก่หลักสูตร ป. ป.ป. ป.ม. พ.ม. ว. ว.อ. ฯลฯ

เนื่องจากหลักสูตรพิเศษต่างๆ เหล่านี้มีอยู่มากมาย จนเกิดลักษณะการดำเนินการที่เรียกว่าผู้ที่ไม่อาจสอบผ่านหลักสูตรหนึ่งได้ ก็จะสามารถหันไปสอบอีกหลักสูตรหนึ่ง

ถ้ายังไม่ได้อีกก็หันไปสอบอีกหลักสูตรหนึ่ง ทำเช่นนั้นเรื่อยไป ในที่สุดก็คงจะมีหลักสูตรหนึ่งที่ยังคงสอบผ่านได้รับประกาศนียบัตรไปในที่สุด

ลักษณะการจัดตั้งหลักสูตรประเภทนี้มุ่งเพื่อจะแก้ปัญหาการขาดแคลนครูผู้มีความรู้สาขาต่าง ๆ เฉพาะหน้าเป็นสำคัญ การดำเนินงานมิได้มีการวางแผนระยะยาว เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครู การดำเนินงานเป็นไปในลักษณะต่างหน่วยงานต่างทำกันไป ภายใต้หน้าที่และความรับผิดชอบของตน และไม่ได้มีการศึกษาว่ามีหน่วยงานใดที่ทำหน้าที่ดังกล่าวบ้าง ลักษณะเช่นนี้จึงก่อให้เกิดหลักสูตรประกาศนียบัตรมากมาย

การดำเนินงานเกี่ยวกับหลักสูตรประกาศนียบัตรครูต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ ทำให้เกิดข้อคิดว่าหลักสูตรต่าง ๆ นั้นมิได้มีผลปรับปรุงคุณภาพครูให้ดีขึ้นเลย เพราะเน้นการได้รับประกาศนียบัตร เพื่อความก้าวหน้าในตำแหน่งและอัตราเงินเดือนมากกว่าการปรับปรุงคุณภาพการสอนของครู ลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดข้อวิตกว่า จะมีผลทำให้คุณภาพของการศึกษาต่ำลง แทนที่จะดีขึ้น เพราะหลักสูตรต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีมาตรฐานไม่ดีพอ หลักสูตรเหล่านี้แม้จะบอกไว้ว่าจะใช้เป็นหลักสูตรชั่วคราวก็ตาม แต่จากแนวดำเนินการที่เป็นอยู่ไม่แสดงให้เห็นว่ามีกำหนดเวลาจะเลิกใช้หลักสูตรเหล่านี้แน่นอนเลย

ข้อเสนอแนะ : เกี่ยวกับหลักสูตรฝึกหัดครูพิเศษ หรือหลักสูตรประกาศนียบัตรครูต่าง ๆ นั้น มีข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนี้—

- ก. ควรจะได้มีการศึกษาพิจารณาว่าหลักสูตรพิเศษต่าง ๆ เหล่านี้ หลักสูตรใดยังจะคงมีความจำเป็นต้องดำเนินการอยู่ หลักสูตรใดสมควรยกเลิกได้ หลักสูตรใดสมควรจะเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานหรือรวมกับหลักสูตรอื่น เพื่อให้ได้รับผลดียิ่งขึ้น การพิจารณาดังกล่าวนี้อาจดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการที่ประกอบไปด้วยผู้แทนจากหน่วยงานที่ทำหน้าที่ผลิตและอบรมครู กับหน่วยงานที่ทำหน้าที่ใช้ครูก็ได้
- ข. ควรพิจารณาดำเนินการยกเลิกหลักสูตรพิเศษที่ไม่จำเป็นเสีย ส่วนหลักสูตรที่จำเป็นต้องคงอยู่ ก็ควรที่จะกำหนดระยะเวลาคงอยู่ของหลักสูตรนั้นให้เป็นการแน่นอน จากนั้นก็ควรจะมีการวางแผนและเตรียมงานเกี่ยวกับการเพิ่มพูนความรู้ครูด้วยการฝึกอบรมครูประจำการ และการนิเทศการศึกษา มาใช้แทนการสอบและกฎเกณฑ์ประกาศนียบัตรครูพิเศษต่าง ๆ ดังกล่าว พร้อมกันนั้นก็ควรกำหนดระยะเวลาและกฎเกณฑ์เพื่อให้ครูประจำการที่ได้รับประกาศนียบัตรพิเศษเหล่านี้ได้มีโอกาสหมุนเวียน ไปศึกษาเล่าเรียนเพื่อเพิ่มพูนวิทยฐานะตามหลักสูตรฝึกหัดครูภาคปกติ

๗. วัสดุอุปกรณ์การศึกษา จากผลงานวิจัยเกี่ยวกับการฝึกหัดครูเกือบทุกฉบับกล่าวว่า วัสดุอุปกรณ์การศึกษาที่มีใช้ในสถาบันฝึกหัดครูต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่ล้าสมัยสมควรที่จะได้รับการปรับปรุง

เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์การศึกษาเป็นที่ยอมรับว่ามีความสำคัญมากในการที่จะทำ ให้เด็กเกิดความสนใจที่จะเรียนหนังสือ และทำให้การเรียนได้รับผลดียิ่งขึ้น แต่ปัญหาที่ควรพิจารณาก็คือว่าโรงเรียนของเราส่วนมากตั้งอยู่ในชนบท และไม่อยู่ในฐานะที่จะมี วัสดุอุปกรณ์การศึกษาที่ทันสมัยและมีราคาแพงได้ นอกจากนี้ระบบการศึกษาของไทยมัก เป็นระบบที่ศิษย์พยายามจะเลียนแบบวิธีการสอนของครูไปใช้ เด็กนักเรียนฝึกหัดครูก็ เช่นกัน มักจะเลียนแบบวิธีการสอนที่อาจารย์ของตนนำมาสอนในสถาบันฝึกหัดครูทุก อย่างทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

ฉะนั้น เมื่อครูในสถาบันฝึกหัดครูนำเอาวัสดุอุปกรณ์การศึกษามาใช้สอนนักเรียนฝึกหัดครู ก็จะมีผลจูงใจทำให้นักเรียนฝึกหัดครูเหล่านั้นจดจำและคิดหาทางนำไป ใช้สอนนักเรียนในชั้นจริง ๆ ด้วย ดังได้กล่าวแล้วแต่ต้นว่าสภาพโรงเรียนในชนบท แม้แต่ในตัวเมืองของไทยก็ตามไม่อาจจะมีวัสดุอุปกรณ์การศึกษาที่ทันสมัยได้อย่างทั่วถึง และ บางอย่างที่มีราคาแพงมากก็ไม่สามารถจะมีได้ เมื่อไม่มีวัสดุอุปกรณ์การศึกษาอย่างทันสมัยดังที่เรียนมาในสถาบันฝึกหัดครู การเรียนเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือดังกล่าวจึงไม่ก่อ ประโยชน์มากนัก และกลับจะมีผลก่อให้เกิดความข้องใจแก่ครูที่สอนในโรงเรียนที่ไม่มี เครื่องมือเครื่องใช้ จนอาจจะมีผลทำให้คิดหาทางย้ายไปอยู่สถาบันที่มีความพร้อมเพียง ในเรื่องดังกล่าว หรือสถาบันฝึกหัดครู ด้วยเหตุนี้การเรียนการสอนและการนำวัสดุ- อุปกรณ์การศึกษามาใช้ในสถาบันฝึกหัดครูก็ควรจะได้คำนึงถึงผลเสียอันอาจเกิดขึ้นจาก กรณีดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ : เกี่ยวกับการนำวัสดุอุปกรณ์การศึกษามาใช้ประกอบการสอนใน สถาบันฝึกหัดครู รวมทั้งการสอนให้นักเรียนฝึกหัดครูรู้จักการใช้วัสดุอุปกรณ์การศึกษานั้น ควรจะเป็นในกรณีที่เป็นและเป็นสิ่งที่โรงเรียนโดยทั่วไปสามารถที่จะมีได้ นอกจากนี้ ควรจะเน้น หนักในเรื่องการสอนเกี่ยวกับการนำวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างเป็นวัสดุอุปกรณ์การศึกษา

อย่างง่าย ๆ รวมทั้งการดัดแปลงสิ่งเหล่านั้นให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่จะดีกว่า
มุ่งสอนการใช้วัสดุอุปกรณ์การศึกษาที่ทันสมัย แต่ไม่อาจจะหาได้ในชนบทหรือเป็นสิ่งที่โรงเรียน
ไม่อาจจะมีเงินพอซื้อหามาได้

๔. การคัดเลือกครูเพื่อมาเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยและสถาบันอุดม
ศึกษา ปัจจุบันนี้อาจารย์ที่ทำการสอนในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ได้มาจากบุคคลที่สำเร็จ
การศึกษาในสถาบันนั้น หรืออาจารย์ที่สำเร็จมาจากต่างประเทศเป็นสำคัญ อาจารย์เหล่านี
มักกล่าวได้ว่า ตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษาย่อมได้คิดว่าจะเป็นอาจารย์สอนอยู่ในคณะ
หรือสถาบันการศึกษาที่ตนเรียนอยู่เลย ทั้งนี้ยกเว้นผู้ที่ได้รับทุนไปเรียนต่อเพื่อกลับมา
เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย แต่ไม่ว่าจะได้รับทุนหรือไม่ บุคคลเหล่านี้ก็มุ่งจะเรียนวิชา
การของตนเป็นสำคัญ และอาจจะกล่าวได้ว่าบุคคลเหล่านี้มิได้มีการศึกษาวิชาเกี่ยวกับวิธี
การสอน เทคนิคการออกข้อสอบและการวัดผล วิชาเกี่ยวกับจิตวิทยาของเด็กในระดับ
มหาวิทยาลัย ฯลฯ เมื่อเป็นเช่นนี้การสอนของอาจารย์แต่ละท่าน รวมทั้งการปรับปรุงการ
สอนและการวัดผล ก็มักจะขึ้นอยู่กับพื้นฐาน แนวความคิดส่วนตัว และวิธีการของแต่ละ
คน ไม่มีอะไรเป็นบรรทัดฐานแน่นอน และส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีการคล้ายกับวิธีการที่
อาจารย์ของตนใช้อยู่โดยมิได้มีการวิเคราะห์วิจัยว่า วิธีการดังกล่าวนี้มีประสิทธิภาพ
และมีความเหมาะสมหรือไม่ การรับคนเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย เวลานี้พิจารณาจาก
ความรู้ในเนื้อหาวิชาที่จะสอนในสถาบันหรือคณะนั้นเป็นสำคัญ มิได้มีการพิจารณาเกี่ยว
กับความรู้และความสามารถในการสอนการวัดผล หรือจิตวิทยาของผู้เรียนเลย และเมื่อ
รับเข้าเป็นอาจารย์แล้วก็มิได้มีการประเมินผลเกี่ยวกับความสามารถในการสอนเพื่อนำ
ปรับปรุงวิธีการสอน หรือมีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการฝึกสอน การวัดผล การใช้วัสดุ
อุปกรณ์การศึกษา ฯลฯ เลย

กรณีดังกล่าวนี้ อาจจะมีผลต่อเนื่องไปถึงคุณภาพของการเรียนการสอนใน
มหาวิทยาลัยหากอาจารย์ผู้ทำการสอนมิวิธีการถ่ายทอดไม่ดีแล้ว ก็ยากนักที่ผู้เรียนจะมี
ความเข้าใจและมีความรู้ในวิชานั้น และหากครูผู้สอนขาดความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการวัด

ผลแล้ว ก็ยากนักที่จะวัดผลได้สมตามความต้องการ และการที่เด็กมีประวัติการศึกษาดี ในชั้นมัธยม และเมื่อเข้าเรียนมหาวิทยาลัยในบางคณะหรือหลายคณะแล้วสอบตก ทั้ง ตกซ้ำชั้น และตกให้ออกเป็นจำนวนมากทุกปีนั้น ก็อาจมีผลสืบเนื่องมาจากคุณภาพของการวัดผลของอาจารย์ผู้ทำการสอนไม่ดีพอก็ได้

ปัญหาเกี่ยวกับตัวอาจารย์มหาวิทยาลัยอีกประการหนึ่งก็คือ การรับอาจารย์ มหาวิทยาลัยในปัจจุบันนี้ ใช้วิธีรับผู้จบการศึกษาจากคณะหรือสถาบันนั้นเข้าเป็นอาจารย์ ในคณะหรือสถาบันนั้น กรณีเช่นนี้ทำให้ผู้ที่เข้าเป็นอาจารย์ประสบความลำบากในด้านการประพฤติตัว กล่าวคือจะต้องทำงานร่วมกับผู้ที่เคยเป็นอาจารย์ของตนมาก่อน กรณีเช่นนี้ทำให้ต้องทำตัวเป็นทั้งลูกศิษย์ ลูกน้อง และเพื่อนร่วมงานไปในขณะเดียวกัน ซึ่งยากที่จะทำตัวได้ หรือหากจะแสดงความคิดเห็นซึ่งอาจจะขัดแย้งกันในฐานะผู้ร่วมงาน ก็อาจจะไปขัดในกรณีที่เถียงหรือไม่เคารพอาจารย์ หรือปล่อยให้อาจารย์ทำผิดไปโดยไม่บอก หากเกิดผลเสียขึ้นก็อาจจะถูกตำหนิในการที่ไม่ช่วยทักท้วงในฐานะเพื่อนร่วมงาน อย่างนี้เป็นต้น ความลำบากในด้านการวางตนดังกล่าวนี้ มีผลทำให้อาจารย์ใหม่ไม่กล้าที่จะแสดงออกซึ่งความคิดเห็นหรือขาดความคิดริเริ่มที่จะนำมาใช้ปรับปรุงงาน เพราะยังคุ้นเคยกับความเป็นลูกศิษย์อาจารย์ และระบบอาวุโสในมหาวิทยาลัยอยู่

ข้อเสนอแนะ : เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ น่าจะกระทำได้โดย

- ก. เมื่อมหาวิทยาลัยรับอาจารย์ใหม่เข้ามา ก็ควรจะจัดให้มีการประดมนิเทศอาจารย์ และการ ประดมนิเทศนั้น ก็ควรจะมุ่งเฉพาะการก่อให้เกิดความคุ้นเคยซึ่งกันและกัน หรือให้ทราบ ระเบียบการปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัยเท่านั้น ควรจะได้มีการอบรมอาจารย์ใหม่ให้มีความ รู้เกี่ยวกับเทคนิควิธีการสอน การวัดผล และเรื่องอื่นๆ ที่จำเป็นด้วย
- ข. สำหรับอาจารย์เท่านั้น ทางมหาวิทยาลัยควรร่วมกับคณะครุศาสตร์หรือคณะศึกษาศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยนั้น (หรือถ้าไม่มีก็อาจร่วมกับมหาวิทยาลัยอื่นที่มิได้) จัดทำโครงการ เกี่ยวกับการอบรมอาจารย์เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอน การวัดผล หรือเรื่องต่างๆ ที่จำเป็นในระยะปีภาคเรียน พร้อมกันนั้นก็ควรสนับสนุนให้อาจารย์ได้เข้าเรียนวิชาทางด้าน การศึกษาที่จำเป็นตามทမ်းเบ็ดสอนอยู่ในคณะครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ดังกล่าว

- ก. เกี่ยวกับนโยบายการรับอาจารย์ใหม่ ควรจะเปิดโอกาสรับผู้สำเร็จจากต่างมหาวิทยาลัยเข้ามาเป็นอาจารย์ในสถาบันที่ใช้ที่ตนศึกษาอยู่มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อลดปัญหาเกี่ยวกับการวางตนกับอาจารย์ที่เคยสอนตนมาก่อน และเพื่อเปิดโอกาสให้อาจารย์ใหม่แสดงความคิดริเริ่มมากขึ้น เพราะไม่ต้องตกอยู่ในภาวะลุกษัยกับอาจารย์มากเท่าระบบปัจจุบัน

๙. โรงเรียนสาธิต เจตนารมณ์ของการจัดตั้งโรงเรียนสาธิตขึ้น ก็มุ่งหวังจะให้ใช้เป็นห้องทดลองด้านวิชาการศึกษาของนักเรียนฝึกหัดครู กล่าวคือ เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนฝึกหัดครูออกปฏิบัติการฝึกสอนในสถานที่ที่คล้ายคลึงกับโรงเรียนที่จะไปสอนจริง ทั้งในสภาพห้องเรียนและตัวนักเรียน นอกจากนี้ยังฝึกการนำวัสดุอุปกรณ์การศึกษามาใช้กับการสอนในห้องเรียน เพื่อนำผลที่ได้รับไปใช้ปรับปรุงการสอนของผู้นั้นต่อไป ลักษณะการดำเนินงานของโรงเรียนสาธิตดังกล่าวนี้ คล้ายคลึงกับการที่มีห้องทดลองวิทยาศาสตร์ ไว้สำหรับนักเรียนวิทยาศาสตร์ฝึกปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์นั่นเอง

แต่สภาพของโรงเรียนสาธิตในปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่าห่างไกลจากวัตถุประสงค์เดิมมากมายน เพราะได้มีการขยายห้องเรียนและโรงเรียนให้ใหญ่โตเกินความจำเป็นสำหรับการฝึกสอนนักเรียน บางสถาบันโรงเรียนสาธิตก็กลายเป็นสวัสดิการส่วนหนึ่งที่ทำให้แก่อาจารย์และข้าราชการสถาบันนั้น ด้วยการให้สิทธิส่งบุตรหลานเข้าเรียน บางแห่งก็ขยายยิ่งไปกว่านั้นอีก จนกลายเป็นโรงเรียนนอกสิทธิ์ ให้แก่ผู้มีฐานะดีหรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ หรือผู้รู้จักคุ้นเคยกับผู้บริหารโรงเรียนส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียน ลักษณะเช่นนี้ทำให้ลักษณะของนักเรียน ซึ่งควรจะประกอบไปด้วยบุคคลหลายฐานะหลายพันภูมิหลายประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม กลายเป็นโรงเรียนของคนฐานะเดียว คือ ฐานะก่อนข้างดีทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม เพราะการบริหารโรงเรียนส่วนใหญ่อาศัยเงินจากงบประมาณแผ่นดิน

ข้อเสนอแนะ : การจะยุบโรงเรียนสาธิตเสียทั้งหมดย่อมจะเป็นไปไม่ได้เพราะยังมีประโยชน์บางอย่างอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนเกี่ยวกับการฝึกสอนของนักเรียนครู ดังนั้นจึงควรระงับการขยายตัวของโรงเรียนสาธิตให้มีเฉพาะระดับชั้นที่สถาบันนั้น เปิดทำการสอนอยู่

เช่น สถาบันฝึกหัดครูที่เปิดสอนเฉพาะสาขามัธยมศึกษาไม่ควรเปิดสอนเฉพาะระดับมัธยมศึกษาเท่านั้น ไม่ควรเปิดระดับประถมศึกษาหรืออนุบาลด้วย และจำนวนชั้นที่เปิดสอนไม่ควรมีเพียง ๑ หรือ ๒ ชั้น เท่านั้น ไม่ควรเปิดมากมายหลายห้องเกินความจำเป็น การจัดสภาพห้องเรียน การรับนักเรียน และวัสดุอุปกรณ์การสอน ควรจะทำไปให้มีส่วนคล้ายคลึงกับสภาพโรงเรียนโดยทั่วไปมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ สำหรับสถาบันที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่นั้น ถ้าไม่จำเป็นก็ควรจัดตั้งโรงเรียนสาธิตชั้น ควรใช้วิธีการร่วมมือกับโรงเรียนในท้องถิ่นที่สถาบันฝึกหัดครูตั้งอยู่ส่งนักเรียนไปฝึกสอนหรือปฏิบัติการบางอย่างในโรงเรียนจะดีกว่า

๑๐. การประสานงานการฝึกหัดครู ดังได้กล่าวมาแล้วแต่ต้นว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดหลักสูตรฝึกหัดครูมีอยู่หลายหน่วยงานและหลายสังกัด กล่าวคือ มีมหาวิทยาลัย กรมการฝึกหัดครู กรมอาชีวศึกษา กรมพลศึกษา กรมศิลปากร วิทยาลัยวิชาการศึกษา สถาบันเทคโนโลยี หน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้ดำเนินงานของตนไปโดยมิได้มีการติดต่อร่วมมือประสานงานกัน การดำเนินงานเป็นไปแบบต่างหน่วยงานต่างทำกันไป โดยมิได้รู้หรือรับรู้ว่างานเหล่านั้นมีหน่วยงานใดทำบ้าง และมีหน่วยงานใดมีอำนาจหน้าที่จัดทำ ลักษณะเช่นนี้มีผลทำให้เกิดการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อนกัน และก่อให้เกิดความสิ้นเปลืองเกินความจำเป็น ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการจัดตั้งกรมการฝึกหัดครูขึ้นก็มีวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในเหตุผลท้ายพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๕ ว่าให้รวมงานฝึกหัดครูในสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการมาอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกรมการฝึกหัดครูหมด ทั้งนี้ เพื่อ “จะได้ก่อให้เกิดเอกภาพ เป็นการประหยัด และมีประสิทธิภาพที่จะปรับปรุงครูให้มีปริมาณและคุณภาพสูงขึ้น ให้ได้ผลสมตามความต้องการในอันที่จะจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาชาติ”^๓ แต่การดำเนินการเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะตราบท่าทุกวัน การฝึกหัดครูยังคงกระจายอยู่ในกรมต่าง ๆ หลายแห่งในกระทรวงศึกษาธิการอยู่อีก

นอกจากนี้ การขยายงานเกี่ยวกับการฝึกหัดครู ก็มักจะกระทำโดยการจัดตั้ง

๓. กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ ๒๔๓๕-๒๕๐๗ (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๗) น. ๗๘๔

สถาบัน หรือโครงการใหม่มากกว่าจะใช้บริการของสถาบันฝึกหัดครูสังกัดอื่นที่ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง หรือร่วมจัดในสถาบันฝึกหัดครูที่มีอยู่ก่อน ตัวอย่างเช่น การจัดหลักสูตรฝึกหัดครูช่างที่กรมอาชีวศึกษาจัดทำ หรือฝึกหัดครูพลศึกษาที่กรมพลศึกษาจัดทำหรือการฝึกหัดครูนาฏศิลป์ที่กรมศิลปากรจัดทำ มักจะทำโดยการจัดตั้งสถาบันเหล่านั้นขึ้นใหม่ แทนที่จะจัดทำโดยให้หลักสูตรดังกล่าววนั้นเป็นสาขาวิชาหนึ่งในสถาบันฝึกหัดครูที่ตั้งใหม่ และยิ่งไปกว่านั้นการจัดตั้งวิทยาลัยครูและวิทยาลัยวิชาการศึกษาซึ่งสังกัดกรมการฝึกหัดครูด้วยกัน ก็มักจะจัดตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน แต่ก็มีได้มีการร่วมมือจัดทำให้อยู่ในสถาบันเดียวกัน ในส่วนการฝึกหัดครูที่มหาวิทยาลัยจัดทำ และที่กระทรวงศึกษาธิการจัดทำ ถึงแม้จะอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ก็ไม่ค่อยได้มีการร่วมมือประสานงานและใช้บริการของกันและกัน

ลักษณะการดำเนินงานเช่นนี้ ย่อมก่อให้เกิดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน เพราะการจัดตั้งสถาบันใหม่จำเป็นต้องจะมีการจัดเตรียมคณะครูอาจารย์ใหม่ จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์การศึกษาใหม่ จัดตั้งหอสมุดและจัดซื้อหนังสือใหม่ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความสิ้นเปลืองเกินความจำเป็น เพราะหากใช้บริการของสถาบันฝึกหัดครูเดิมหรือจัดหลักสูตรวิชาดังกล่าวเข้าเป็นสาขาหนึ่งของสถานฝึกหัดครูที่ตั้งอยู่แล้วนั้น การก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ดังที่กล่าวข้างต้นก็จะลดน้อยลงไม่ต้องสร้างใหม่หมด คงเพิ่มเติมเฉพาะอย่างให้พอเพียงหรือสร้างสิ่งที่ขาดอยู่เท่านั้น

ข้อเสนอแนะ : เกี่ยวกับการแก้ปัญหาการขาดการประสานการฝึกหัดครู ควรจะดำเนินการแก้ไขดังต่อไปนี้

- ก. ควรจัดตั้งคณะกรรมการเกี่ยวกับการฝึกหัดครูขึ้นเพื่อทำหน้าที่ศึกษาสภาพและปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการฝึกหัดครูแล้วจัดการแก้ไข พร้อมทั้งนั้นก็ดำเนินการวางนโยบายเกี่ยวกับการฝึกหัดครู การวางแผนและโครงการผลิตครูของหน่วยงานต่าง ๆ ให้เป็นไปโดยประสานกัน และสอดคล้องกับความต้องการของประเทศ
- ข. สำหรับสถาบันหรือโครงการฝึกหัดครู รวมทั้งหลักสูตรฝึกหัดครูที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่ควรจะทำโดยให้เป็นสาขาหนึ่งของสถาบันฝึกหัดครูที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่น มากกว่าจะจัดตั้งสถาบันขึ้นใหม่ เพื่อก่อให้เกิดความประหยัดและเกิดการประสานงานมากกว่า

ก. การฝึกหัดครูชั้นปริญญาของวิทยาลัยวิชาการศึกษา กับคณะครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นั้น ควรจะกระทำในรูปของความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่างมากกว่าที่จะให้ทุกสถาบันจัดทุกสาขาวิชา ซึ่งลักษณะประการหลังนี้ จะทำให้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างไม่เพียงพอ นั้น ต้องถูกแบ่งปันกระจัดกระจายกัน จนทำให้ไม่มีสถาบันใดมีความสมบูรณ์สักแห่งเดียว ดังนั้น จึงควรจัดในลักษณะที่ให้แต่ละสถาบัน มีความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง เช่น ให้วิทยาลัยวิชาการศึกษา ทำแต่เรื่องประถมศึกษาก่อน ๆ ทุกเรื่องทุกอย่างเกี่ยวกับการฝึกหัดครูประถมศึกษา ไม่ทำเรื่องมัธยมศึกษา ให้เรื่องดังกล่าวเป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัยจัดทำ ซึ่งมหาวิทยาลัยก็จะจัดการฝึกหัดครูดังกล่าวแต่อย่างเดียว ลักษณะเช่นนี้จะทำให้ทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ถูกจัดสรรเป็นส่วนย่อย กระจัดกระจายไปมากจนไม่เกิดประโยชน์เพียงพอ ลักษณะการดำเนินงานแบบความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่างนี้จะช่วยทำให้การฝึกหัดครูปริญญาที่มีคุณภาพดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

๑๑. การวัดผลในโรงเรียนสามัญ การวัดผลในโรงเรียนสามัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับ ม.ศ. ๕ นั้น เป็นอุปสรรคอย่างสำคัญต่อการฝึกหัดครูและการร่วมมือระหว่างกรมการฝึกหัดครูกับโรงเรียนต่าง ๆ ที่จัดสอนระดับ ม.ศ. ปลาย เพราะโรงเรียนเหล่านี้มักจะไม่นิยมรับนักเรียนครูไปฝึกสอนในโรงเรียนตน และยิ่งชั้น ม.ศ. ๔-๕ ด้วยแล้ว เกือบจะไม่ยอมรับเลย

การที่โรงเรียนมัธยมศึกษาไม่ใคร่จะนิยมรับนักเรียนครูไปฝึกสอนระดับ ม.ศ. ปลายนั้น ก็มีสาเหตุสืบเนื่องมาจากระบบการวัดผล กล่าวคือ ระบบการวัดผลของไทยนั้น ถือการสอบไล่ผ่านเป็นสำคัญ โรงเรียนใดที่มีเด็กนักเรียนสอบได้คะแนนสูงและสอบไล่ได้มากก็จะถือว่าเป็นโรงเรียนดีมีผู้นิยมส่งเด็กเข้าเรียน และมักจะได้รับการสนับสนุนทางด้านต่างๆมากมาย ดังนั้นทางโรงเรียนต่างๆจึงแข่งกันที่จะทำให้เด็กของตนให้สอบไล่ได้มากๆ และยังการสอบไล่ระดับ ม.ศ. ๕ ด้วยแล้ว ยิ่งได้รับความสนใจมาก เด็กที่สอบได้คะแนนเยี่ยมในระดับ ม.ศ. ๕ จะได้รับความสนใจจากประชาชนและสื่อมวลชนมากกว่าผู้ที่สอบได้เกียรตินิยมอันดับหนึ่งจากมหาวิทยาลัยเสียอีก ทั้งนี้เพราะระเบียบการวัดผลของเราในระดับ ม.ศ. ๕ ให้มีการประกาศเด็กที่มีคะแนนเยี่ยมเป็นพิเศษจากเด็กคะแนนธรรมดา (คือการสอบติคอปอร์ตนเอง)

กรณีเช่นนี้มีผลทำให้โรงเรียนต่าง ๆ พากันแข่งขันที่จะทำให้เด็กของตนสอบไล่ได้คะแนนเยี่ยมที่สุด และสอบได้เป็นจำนวนมากที่สุดเท่าที่จะได้ ยิ่งสอบไล่ได้คะแนนสูงสุดของนักเรียนทั้งประเทศและสอบติคอบอร์ตได้เป็นจำนวนมากที่สุด ก็จะเป็นการดี เป็นการนำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียนได้มากกว่าวิธีอื่น ดังนั้น ทุกโรงเรียนในระดับ มศ. ปลาย จึงพยายามแข่งมวดกับนักเรียนของตนเป็นพิเศษ นับตั้งแต่การคัดเลือกเด็กที่ดีเยี่ยมจาก มศ. ๓ เข้าเรียนต่อ มศ. ๔ และพยายามแข่งมวดกับเด็ก มศ. ๔ ให้มาก จนสามารถประกันได้ว่าเด็กที่สอบ มศ. ๔ ได้แล้ว เมื่อเข้าสอบ มศ. ๕ จะต้องสอบไล่ได้หมด และหากมีเด็กบางคนที่ไม่อาจประกันได้ว่าจะสามารถสอบไล่ได้ ทางโรงเรียนก็มักจะไม่ส่งเข้าสอบในนามของโรงเรียน มักจะให้สมัครสอบเอง

การแข่งมวดกับนักเรียน มศ. ปลาย นี้ มีผลทำให้โรงเรียนนิยมจะใช้ครูอาจารย์ประจำที่มีคุณสมบัติสอนมากกว่ายินดีที่จะให้นักเรียนฝึกสอนไปสอน เพราะไม่อาจประกันได้ว่านักเรียนฝึกสอนเหล่านั้นจะสามารถสอนได้ดี ทั้งที่โรงเรียนต้องการ ลักษณะเช่นนี้ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการที่จะให้นักเรียนครู มีประสบการณ์ด้านการฝึกสอนในระดับมัธยมปลาย และวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาในระดับ มศ. ปลายก็หายไป คือ แทนที่จะเน้นหนักไปในเรื่องการสอนให้เด็กมีความรู้ความสามารถ กลับไปเน้นหนักในเรื่องการสอบเด็ก เพื่อให้สอบไล่ได้อย่างเดียว นอกจากนี้ลักษณะการเน้นเรื่องการวัดผลดังกล่าว ยังก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เพราะโรงเรียนที่มีเด็กสอบได้คะแนนเยี่ยม สอบได้มาก มีครูอาจารย์ดี และมีวัสดุอุปกรณ์ มักจะได้รับความสนับสนุนจากทางราชการดีกว่าโรงเรียนที่รอง ๆ ลงไป และโรงเรียนเหล่านั้นจะดึงดูดเด็กดีเข้าไปเรียนต่อมากกว่า กรณีเช่นนี้ทำให้โรงเรียนที่มีคุณภาพต่ำกว่าไม่มีโอกาสได้เด็กดี ทั้งได้รับความสนับสนุนทางงบประมาณ ครูอาจารย์ วัสดุอุปกรณ์การศึกษาน้อยกว่า ทำให้โอกาสปรับปรุงคุณภาพมีน้อยกว่าโรงเรียนที่มีคุณภาพดีอยู่แล้ว ความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพและการสนับสนุนจึงคงอยู่และก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการศึกษา

ข้อเสนอแนะ : เกี่ยวกับเรื่องนี้ หากเป็นไปได้ก็ควรจะได้เปลี่ยนแปลงวิธีการวัดผลใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรยกเลิกการประกาศผลนักเรียนยอดเยี่ยมเสีย แล้วประกาศ

ผลสอบไล่ได้ตกตามธรรมดาทั่วไป ไม่มีการเปรียบเทียบ กรณีเช่นนี้จะทำให้ผ่อนคลายการสอน เพื่อให้เด็กไปสอบแข่งขันในนามโรงเรียนลดน้อยลง และมีทางทำให้โรงเรียนยัดยัดนักเรียนครู เข้าฝึกสอนมากขึ้น นอกจากนี้ เพื่อความเป็นธรรมในการศึกษา ควรจะกระจายครู ทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนระดับเดียวกัน ให้เป็นไปในทำนองที่ไม่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำกัน และในทำนองที่ไม่ทำให้เกิดลักษณะโรงเรียนที่ดีเด่นเป็นพิเศษเพียงไม่กี่แห่ง ในขณะที่โรงเรียนอื่น ๆ ถึงแม้ว่าจะเป็นโรงเรียนรัฐบาลเหมือนกัน ยังมีคุณภาพไม่ดีพอ

๑๒. ความไม่เป็นที่นิยมทางการศึกษา เมื่อพิจารณาจากสภาพการฝึกหัดครูที่ทุกสถาบันและทุกหน่วยงานจัดทำอยู่ในปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่ามีลักษณะที่มีความเหลื่อมล้ำกันมากในรูปของการได้รับความสนับสนุนทางด้านงบประมาณ อาคารสถานที่ ครูอาจารย์วัสดุอุปกรณ์ การศึกษา ห้องสมุด ฯลฯ กล่าวคือ สถาบันในส่วนกลางมักจะได้รับ ความสนับสนุนมากกว่าส่วนภูมิภาค สถาบันที่ทำการศึกษาระดับสูงมักได้รับการสนับสนุนมากกว่าสถาบันที่ทำการสอนวุฒิต่ำกว่า และในสถาบันที่ทำการสอนระดับเดียวกัน สถาบันประเภทมหาวิทยาลัยจะได้รับความสนับสนุน มากกว่าสถาบันประเภทวิทยาลัย จึงอาจสรุปได้ว่าเกี่ยวกับการฝึกหัดครู คณะครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัย ได้รับความสนับสนุนมากกว่าวิทยาลัยวิชาการศึกษา และวิทยาลัยวิชาการศึกษาก็ได้รับความสนับสนุนมากกว่าวิทยาลัยครู ทั้งนี้เป็นต้น และลักษณะความเหลื่อมล้ำดังกล่าวนี้ก็ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างจังหวัดที่ทั้งมหาวิทยาลัย วิทยาลัยวิชาการศึกษา และวิทยาลัยครู ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ก็จะมีแลเห็นความแตกต่างดังกล่าวมากขึ้น

ความเหลื่อมล้ำดังกล่าวนี้ ทำให้อัตราเฉลี่ยของนักเรียนที่มีสติปัญญาดี กับอาจารย์ที่มีคุณวุฒิสูงและประสบการณ์มากในแต่ละสถาบัน เป็นไปอย่างที่ไม่สมดุลงัน กล่าวคือทั้งนักเรียนและอาจารย์ดีมักจะเลือกอยู่ในมหาวิทยาลัย มากกว่าวิทยาลัยวิชาการศึกษา และวิทยาลัยวิชาการศึกษาจะดึงดูดครูอาจารย์ที่มีคุณวุฒิดีได้มากกว่าวิทยาลัยครู กรณีเช่นนี้ ย่อมจะมีผลทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในคุณภาพของการเรียนการสอน ของสถาบันฝึกหัดครูต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ : เพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการฝึกหัดครูดังกล่าวควรจะได้มีการพิจารณากำหนดมาตรฐานการก่อสร้างอาคาร วัสดุอุปกรณ์การศึกษา และการลงทุน ทางด้านการศึกษาของแต่ละสถาบันการฝึกหัดครู ให้เป็นไปโดยมีสัดส่วนสมดุลง่ายกัน และเป็นไปในทางที่จะใช้ประโยชน์ได้จริงมากกว่าที่จะมุ่งเพิ่มความสวยงาม แต่ใช้ประโยชน์ได้น้อย เมื่อกำหนดมาตรฐานขึ้นแล้วก็ควรจะได้มีการนำไปบังคับใช้ให้ได้ผลอย่างจริงจัง

สำหรับความเหลื่อมล้ำทางด้านอาจารย์นั้น ก็ควรที่จะได้มีการจัดทำโครงการแลกเปลี่ยนอาจารย์ให้มีโอกาสหมุนเวียนไปศึกษาในสถาบันต่างๆ มากขึ้น ซึ่งอาจจะทำเป็นโครงการประจำปี และอาจารย์จากสถาบันส่วนกลางที่ยอมไปสอนในท้องถิ่นควรจะได้รับ การสนับสนุน และบำเหน็จความชอบเป็นพิเศษ เพื่อเป็นมูลเหตุจูงใจให้มีการแลกเปลี่ยนอาจารย์มากขึ้น เมื่อสถาบันต่างๆ มีมาตรฐานทางวิชาการ อาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์การศึกษาใกล้เคียงกัน โอกาสที่จะได้ผู้เรียนที่มีสติปัญญาใกล้เคียงกันก็จะมีมากยิ่งขึ้น

สรุป

ข้อคิดต่างๆ เกี่ยวกับสภาพ และปัญหาตลอดจนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฝึกหัดครู ทั้งปวง ตามที่ผู้เขียนได้นำมาชี้แจงและวิเคราะห์เป็นลำดับนั้น ผู้เขียนมุ่งหวังจะเสนอข้อเท็จจริง เพื่อที่จะได้มีการนำไปศึกษาและวิเคราะห์เพิ่มเติมต่อไปอีก ข้อเสนอแนะต่างๆ ที่นำเสนอเพื่อแก้ไขปัญหานั้นแต่ละประการนั้น ผู้เขียนมิได้คิดว่าจะสามารถนำไปแก้ปัญหาดังกล่าว นั้นได้จริงทั้งหมด แต่ผู้เขียนก็คิดว่าคงจะมีส่วนหนึ่งที่จะอาจใช้เป็นประโยชน์ได้ ส่วนที่ไม่อาจใช้เป็นประโยชน์ได้ ก็คงจะได้มีการคิดต่อเพิ่มเติม เพื่อที่จะหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้นให้ ได้ผลสมบูรณ์ที่สุดต่อไป